

VISITA DEL REI AMADEU (UN AUTÈNTIC «BUÑUELO»?)

Amadeu I, duc d'Aosta, de la casa de Savoia, va ser elegit rei d'Espanya per les Corts del 16 de novembre de 1870, i proclamat el 2 de gener de 1871. El novell rei, el setembre de l'any 1871, es va dedicar a recórrer el Llevant peninsular –Múrcia, València i Catalunya–, i per tot arreu fou rebut amb mostres d'entusiasme. Va ser cronista de l'expedició l'historiador Antoni Pirala; a la seva obra *El rey en Madrid y en provincias*, ens descriu el tren reial que passà per diverses estacions, rebent sempre aplaudiments i aclamacions.

El dia 19 de setembre, se'ns explica, va visitar Girona; l'anada havia estat realitzada per la via de l'interior, però la tornada es féu per la costa i, «tant a Blanes com a Mataró, com a totes les estacions del trajecte, la rebuda fou igualment entusiasta». Així es fa constar en el volum cinquè de la *Història dels Catalans*, dirigida per Ferran Soldevila.¹

Efectivament, el rei Amadeu va proposar-se visitar Mataró, on les autoritats l'esperaven per donar-li la benvinguda i obsequiar-lo, i ni Pirala ni Ferran Soldevila ens parlen de cap fracàs ni frustració. Però la versió que es dona en una carta d'una mataronina, que va viure els fets i ara és motiu de la nostra anàlisi, és que l'acollida va resultar un bunyol...; a la carta, escrita en castellà, es repeteix diverses vegades que va tractar-se d'un «verdadero buñuelo».

Joaquim Llovet constata que la visita d'Amadeu va ser molt curta i va ridiculitzar les autoritats liberals de Mataró.² «El monarca –es diu– baixant del tren, pujà pel carrer de Sant Antoni, girà per la plaça de Santa Anna i tornà de seguida cap al tren pel carrer de Sant Agustí». A l'expressada narració, s'accepta com a possible causa de la marxa precipitada el cas que, en passar el rei per dessota de l'arc situat a la plaça, es sentí una forta xiulada motivada en voler aconseguir que volessin els coloms instal·lats dalt de l'arc. L'anècdota, concreta Llovet, va ser posada en circulació pel diari *El Eco de la Costa*, aclarint-se, tanmateix, que es tractava de l'única publicació que aleshores sortia a la ciutat i que era de matís republicà.

Semblantment, es relata la qüestió en el *Bloc Mataroní*, afegint que de l'arc en va caure colomassa...³ I Francesc Costa afegeix més detalls en la narració, concretant que l'arc de triomf «tenia enmig de la floritura unes caixes de coloms

que s'havien d'obrir en passar el rei per donar més vistositat a l'acció. Amadeu I, que anava dalt de cavall, passa per sota de l'arc, els encarregats obren les caixes, però els coloms, estabornits pel sol, cauen a terra, i la gent crida i xiula perquè aixequin el vol; el rei, que es pensa que la cosa va per ell, continua cara llarga el passeig fins a l'Ajuntament, i abandona la ciutat sense acceptar els honors i banquets que es tenien preparats».⁴

Pensem que cal reincidir en l'anàlisi de l'afer per evitar situar-lo a la col·lecció de capgrossades imputables als mataronins quan, tanmateix, la visita reial, ben avaluada, apareix com un desusat i particular privilegi que honora una població de la mida i la importància del Mataró d'aleshores.

L'esborrany de la carta abans al·ludida és de la senyora Teresa Martí i Moner, i anava dirigida a una cosina seva de Barcelona. Estava datada en aquell mateix mes de setembre, en què el rei Amadeu va comparèixer a Mataró, i es conserva a l'arxiu de la seva família.

La carta relata els fets, qualificant-los repetidament de «verdadero buñuelo», consignant algunes petites i també grans diferències respecte al que fins avui s'ha narrat, cercant, potser, de destacar la ridícula conducta observada per les autoritats de la ciutat a atendre la vinguda del monarca, però sense mirar o descriure pas la motivació de l'aparent estrambòtica o sorprenent reacció d'aquest explicada en el diari. No se'n diu pas res; l'omissió fa pensar que el motiu de la retirada del rei era diferent de l'explicada pel periodista?

Tanmateix, no sobrarà donar a conèixer una nova versió d'uns esdeveniments que succeïren quan aleshores a Mataró no hi havia qui expliqués els fets, excepte una única publicació que era, a més, d'una radical tendència política. Estem mancats, doncs, d'altres fonts per aconseguir una més àmplia i imparcial notícia i informació de la qüestió i dels fets, i per poder contrastar-los, negar-los o ampliar-los i, fins i tot, comentar-los? Ara ho intentarem, analitzant aquesta carta, que copiarem a l'apèndix. Aquesta circumstància respecte a l'escassetat de fonts per conèixer la qüestió aconsella, doncs, la divulgació d'aquesta carta, malgrat tractar-se d'un document breu i limitat.

PREPARATIUS

La carta, després de les paraules usals de caire familiar, comença així: «Quiero explicarte la célebre venida de Don Amadeo»; i es refereix, de seguida, als preparatius adoptats per les autoritats per atendre l'esperada vinguda del rei; ara els consignarem mirant la narració que es fa a la carta.

La visita a Mataró del rei va ser anunciada, i el contingut del programa d'actes de la rebuda va ser obra del general Llorenç Milans del Bosch. Aquest s'havia alçat l'any 1867 contra la reina i havia estat íntim amic del general Prim,

que fou l'ànima de la Revolució de Setembre de 1868 que va enderrocar Isabel II, i també qui va decantar-se després per instaurar una monarquia constitucional i promoure, precisament, que el seu rei fos Amadeu de la casa de Savoia.

Milans del Bosch, doncs, era un emissari apropiat i creïble perquè els mataronins progressistes prepararessin, al peu de la lletra, la rebuda de la manera que se'ls aconsellava. Cal fer les anteriors consideracions, ja que potser part de la culpabilitat del bunyol podria atribuir-se una mica a Milans del Bosch.

L'alcalde de Mataró va rebre l'advertència que s'havia de preparar el dinar per al rei, i que entrava en el programa la visita al col·legi de Valldemia, algunes cases de beneficència i, potser també, alguna fàbrica.

Per això, s'havia preparat un banquet a la casa de Manuel de Sisternes i Foixà, on estaven esperant l'arribada del rei vestits d'etiqueta, amb una banda de música a la porta i una altra al menjador. La casa de Manuel de Sisternes resultava molt apropiada, perquè era una de les més grans i sumptuoses de la ciutat, i també perquè el seu propietari era un progressista que es podia considerar molt addicte a Amadeu I, ja que havia participat activament en la Junta Revolucionària de Mataró, formada el setembre de l'any 1868.⁵

A l'hospital i al col·legi de Valldemia hi havia comissions que esperaven donar la benvinguda al rei. La visita del col·legi era, aleshores, quelcom singular que els mataronins podien mostrar amb orgull als forasters; feia onze anys que va fer-se la mateixa cerimònia amb el coronel Tort, quan va acompanyar en el seu retorn els voluntaris de la guerra d'Àfrica.⁶ També s'havien ornat els carrers de Sant Antoni i de Sant Agustí, i s'havia confeccionat un arc de triomf al començament de la Riera; al mateix temps, s'havien agenciat luxoses carretelles,⁷ que cal pensar que eren destinades al rei i al seguici per als seus trasllats als llocs que havien de visitar, ja que havien arribat amb tren i no tenien carruatges propis.

DIFERÈNCIES EN NARRAR-SE LA BENVINGUDA

L'explicació de l'arribada feta per Teresa Martí, comença així: «Después de mucho esperar llegó el tren real, que serían las tres». Cal considerar, per avançar possibles motius del fracassat final del programa de la vinguda d'Amadeu I a Mataró, que queda clar que, ja a l'inici, l'horari previst va patir un notable retard. Consignem que, abans de parar-se el tren a Mataró, ho havia fet a Calella, i que allà el rei Amadeu va ser molt obsequiat i afalagat; per això, pot conjecturar-se que hi restaria més temps del que s'havia prèviament calculat.

A causa d'aquestes circumstàncies, Calella va honorar el rei consignant el nom d'Amadeu al carrer pel qual va endinsar-se, situat davant de l'estació, nom que encara avui perdura en el carrer.

La llarga espera a Mataró, tanmateix, sembla que mereixia haver-se suportat pacientment ja que, com explica la mataronina, «al atravesar por la playa el largo tren, con el coche real descubierto, todos en él de uniforme, te aseguro hacía muy buen efecto». Ella estava al començament del carrer de Sant Antoni, que es trobava ornat amb banderes i domassos als balcons. Aquest carrer i la platja estaven atapeïts de curiosos, com també els balcons.

La comitiva va passar pel carrer de Sant Antoni on, des d'algun dels balcons, es van llançar poesies i rams de flors.

La tropa amb música que s'havia enviat a Mataró, i la que ja hi havia a la ciutat, que al matí havien circulat pels carrers, plens de ciutadans i forasters, ara servien per fer un cordó per tot el recorregut de la comitiva real, corrent pels caps de carrer, igual que la multitud, després d'haver passat la comitiva, per poder veure altra vegada el rei i el seu seguici.

Així, Amadeu va arribar a la plaça de Santa Anna. L'esberrany de la carta que analitzem, respecte al que va ocórrer en aquesta plaça en passar el rei per sota de l'arc de triomf, no fa menció a haver-se sentit cap xiulet, ni pluja de colomassa. A la carta es diu, després de referir-se al fet abans explicat d'haver llançat poesies i flors des dels balcons, el següent: «Se le echaron poesías y ramos y muchas palomas des de un arco que había en la plaza de Santa Ana. De vivas, muy pocos, por algún chiquillo». Sembla que els crits dels «chiquillos» no es referien pas als coloms...?

En el relat de la carta, doncs, no hi ha cap al·lusió als xiulets a què va referir-se *El eco de la Costa*, que s'utilitza a la publicació per justificar la fugida del rei; aquesta omisió resulta una notable diferència entre les dues fonts d'informació; també cal destacar el que se'n diu a la carta –que no sabíem– sobre que el rei fou poc aclamat i només per algun «chiquillo».

Una altra diferència entre les dues narracions la trobarem en la circumstància que, fins ara es conjecturava, Amadeu va tornar cap al tren passant pel carrer de Sant Agustí, mentre que la carta explica que «sin detenerse un minuto, vuelve otra vez al coche [es refereix al cotxe o vagó del tren?] por el mismo camino y se marcha. Como al irse debía pasar por la calle de San Agustín, que estaba adornada, se le quería al bajar hacer pasar, a lo menos, por allí, lo que le retardaba esto un minuto. Pero no quiso, pues aprisa se marchó...». Destaquem que el rei no volia perdre ni un minut; queda clar amb aquesta narració que alguna cosa l'apressava molt i molt. A la carta també es detalla que el rei va eludir passar pel carrer de Sant Agustí, i rebutjà anar a cavall o a peu i va pujar a un carruatge (potser una de les carretel·les abans referides, amb la capota abaixada). Va voler pujar-hi per així estalviar el temps que hauria requerit anar a peu o a cavall pel carrer de Sant Agustí, on l'esperava la multitud? Sembla clar que necessitava anar-se'n al tren urgentment.

CONCLUSIONS I CLOENDA

Existiren els xiulets? Foren els xiulets els culpables de la partida i de la brevetat de la visita del rei? Costa d'entendre que a la carta on se'ns expliquen amb detall els fets, no es digui res sobre la qüestió. I encara més, resulta absurd pensar que el rei no sabés discernir l'origen dels xiulets i que s'enutgés, i que ningú dels acompanyants no li ho aclarís... Pensem que el cronista d'*El eco de la Costa*, de caire republicà, va interpretar la sobtada partida del rei cercant un motiu anodí, potser real però trivial, que servís per ridiculitzar-lo. La implantació a Espanya de la nova monarquia, instaurada amb la dinastia dels Savoia, no va complaure, des dels primers moments, ni els monàrquics (carlins o futurs alfonsins) ni, encara menys, els republicans, que no acceptaven la traïció governamental dels ideals de la Revolució de setembre de l'any 1868.

En canvi, la carta escrita per Teresa Martí Moner a una cosina serviria per riure's del fracàs o del malencert dels progressistes aquell setembre de l'any 1871.

Ella, que tenia aleshores prop de cinquanta anys, era filla de Joaquim Martí i Andreu, un conspicu membre del partit liberal, però del partit moderat i, conseqüentment, adversari dels progressistes. Entre altres càrrecs i gestions de caràcter públic de Martí, destaca haver estat, durant el regnat d'Isabel II, alcalde de la ciutat de Mataró (1846) i tres vegades diputat a Corts pel districte de Mataró (anys 1847, 1850 i 1857), en oposició i en una continuada lluita electoral amb els progressistes.

Amb els referits antecedents no cal dubtar que, tant el pare (moriria l'any 1872) com la filla, havien estat contraris a la revolució de l'any 1868 que va possibilitar la destitució i l'exili de la reina Isabel, i també contraris a la instauració d'un rei de la casa de Savoia, pel qual, doncs, no sentirien una gran simpatia. Però, tanmateix, en repetir-se a la carta, reiteradament, l'existència d'unes conductes imputables a autoritats progressistes qualificades de bunyol, resulta evident que amb la carta, bàsicament, es volia transmetre la notícia sobre el «buñuelo», del qual resultaven autors els adversaris polítics de sempre de Teresa Martí i del seu pare.

En narrar l'anada del rei a Mataró l'any 1871, uns cercaren situar el rei en un escenari ridícul i imputar-li una conducta tímida, carrinclona i grotesca, mentre que a l'autora de la carta la motivava criticar l'organització de la benvinguda per part dels progressistes, en fracassar les previsions tingudes per aquests i quedar palesament desconcertats aquells que, com els de la família Sisternes, esperaven el rei per dinar, o com les persones de les comissions, que esperaven inútilment la visita del monarca en el col·legi de Valldemia i altres llocs.

Tanmateix, hom es pot preguntar, per què no va complir-se el programa previst d'antuvi per Milans del Bosch?

Pensem que del contingut de la documentació referida cal concloure que el veritable motiu fou que ho impedí la incompatibilitat, per manca de temps, de realitzar aquell programa i el que s'havia projectat o, en definitiva, adoptat, per al pla i protocol real d'aquell dia. El rei va arribar a Mataró més tard del que s'esperava («después de mucho esperar, serian las tres, llegó el tren real»). Quan va arribar a la plaça de Santa Anna, serien dos quarts de quatre? Aleshores, havia de dinar o ja havia dinat? Què quedaria del programa? Visitar un col·legi i un centre de beneficència? Què li esperava al rei a fer després a Mataró? No és estrany que decidís donar per acabada la visita i tornar-se'n cap al tren, sense ni passar pel carrer de Sant Agustí («sin detenerse ni un minuto... aprisa se marchó»). Pensaria que ja havia honorat Mataró amb la seva visita; no calia més. I cal considerar que, efectivament, poques localitats no podien pas envanir-se, ni podrien mai ufanar-se, com Mataró, de la presència del rei Amadeu de Savoia pels seus carrers, malgrat que fos molt breu.

Respecte a la incompatibilitat de perllongar la visita amb motiu d'existir un altre acte juxtaposat en el protocol d'aquell viatge real, resulta que el rei estava obligat a cuitar per retornar al tren, ja que no podia fer tard a Badalona, on se l'esperava. Sabem que allà «se le dispensó un gran recibimiento; se le obsequió con un *lunch* en la Casa del Ayuntamiento, visitando después las factorías badalonesas de A. Farrés y Cía (cristal), Palay (galletas) y Refinería Colonial de Azúcar, frente a la cual tomó el tren especial que le trasladó a Barcelona, siendo objeto de una cariñosa despedida».⁸

Sembla, doncs, que la visita del rei a Mataró va quedar mig partida, emparedada, entre la que va fer a Calella, on va detenir-se massa temps, i a Badalona, prevista també per a aquell mateix dia. També, sobretot, si considerem que Amadeu, com ens narra Pirala, durant les visites a Catalunya anava sovint acompanyat del germà del rei espanyol, que era l'hereu de la dinastia que corresponia regnar a Itàlia, cal pensar i pot conjecturar-se que a ambdós els atreia més la visita a indústries que a col·legis, hospitals i centres benèfics.

Conclusió: Substituïm el conte dels coloms per una justificada pressa del rei a arribar prompte a Badalona (i el bunyol dels preparatius dels mataronins), com el motiu de la seva partença de Mataró.

Antoni Martí Coll

NOTES

- 1.- FERRAN SOLDEVILA, *Història dels catalans*, vol. V. Edicions Ariel (Barcelona), 2.830-2.842.
- 2.- JOAQUIM LLOVET, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró, gener 2000), 402.
- 3.- *Bloc Mataroní*, Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1990), 272.
- 4.- FRANCESC COSTA, *Josep Garcia Oliver. Una vida, una ciutat* (Mataró 1984), 54.
- 5.- *Fulls/84 del Museu Arxiu de Santa Maria* (Mataró, gener 2006), 4.
També en aquests número de *Fulls* consta un estudi d'Enric Subià i Coll que es refereix a Manuel de Sisternes, p. 21.
- 6.- ANTONI MARTÍ COLL, «Mataró i els voluntaris de la guerra d'Àfrica», *XV Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1999), 55 i ss.
- 7.- Carruatges de quatre rodes, amb molles, una capota que hom pot parar o abaixar a voluntat i seients per a quatre persones.
- 8.- JOSÉ M. CUYÀS TOLOSA, *La romana Baetulo de la Layetania* (Oficina de Prensa e Información del Excmo. Ayuntamiento de Badalona. Any 1973). La Refinería Colonial de Azúcar, visitada pel rei, era propietat del mataroní Jaume Fonrodona, a qui, amb motiu de la visita, Amadeu de Savoia va concedir de pertànyer a l'orde de Carles III. «El mataroní Jaume Fonrodona i Vila, empresari sucrer», *Fulls/78 del Museu Arxiu de Santa Maria* (Mataró, gener 2004).

– APÈNDIX –

Esborrany de la carta:

Mataró Setembre 1871.

Querida prima. Ya habrás recibido noticias nuestras por la carta que escribí a Joaquín. No obstante, quiero contestar a tu apreciada y explicarte la célebre venida de Don Amadeo.

Hace días que los progresistas hacían muchos preparativos. Vino antes Milans a fin que tuviese buen recibimiento.

El alcalde fue llamado avisándole que tuviese almuerzo preparado a S.M., que visitaría las casas de beneficencia, colegio de Valldemía y no sé si alguna fábrica. Todas estas casas habían hecho sus preparativos; y la de Sisternes, uno de los principales progresistas, se alajó bien y se le tenía preparada gran comida, venida de esa.

También habían hecho venir lujosas carretelas.

El Gobierno había mandado tropas con su música. Esta y la de la ciudad recorrían desde la mañana las calles, que estaban muy animadas, con muchos forasteros de los pueblos vecinos, y hasta algún Ayuntamiento.

Después de mucho esperar llegó el tren real, que serían las tres.

La playa y calles de San Antonio y Riera estaban atestadas de gente y los balcones llenos de señoras. Desde alguno se le echaron poesías y ramos, y muchas palomas des de un arco que había en la plaza de Santa Ana. De vivas muy pocos, por algún chiquillo.

Yo estaba en la calle de San Antonio que era muy bonita, con sus banderas y damascos en los balcones.

Al atravesar por la playa el largo tren, con el coche real descubierto, todos en él de uniforme, te aseguro hacía muy buen efecto.

Luego que la comitiva iba pasando, las tropas corrían por sus bocacalles para cubrir otro cordón y las gentes para verlo otra vez.

En el Hospital, colegio y demás, había muchas señoras y gente aguardando.

Los de Sisternes, vestidos de etiqueta, con algunas comisiones, aguardaban. En la mesa y en la puerta, una compañía con banda y música.

Ahora viene lo mejor: Sube Amadeo la calle de San Antonio y Riera y en esta, sin detenerse un minuto, vuelve otra vez al coche por el mismo camino y se marcha.

Como al irse debía pasar por la calle de San Agustín, que estaba adornada, se le quería, al bajar, hacer pasar, a los menos, por allí, lo que le retardaba esto un minuto. Pero no quiso, pues aprisa se marchó dejando a todo el mundo con un palmo de narices.

Figúrate que broma habría al ver la galantería de aquel buñuelo.

Su figura o cara fea no me disgustó y me parece que a él no le disgustan las señoras.

/.../ .../

(Es dirigeix al seu germà Joaquim, que està residint a la casa de la cosina).

...Ya te enterarás de la venida de Dn. Amadeo y verdaderamente ¡Qué buñuelo el Alcalde, que es gran progresista, y se había desgañitado para obsequiarle!